

Listy z Kozielska burmistrza miasta Ostroga. Przygotował do druku Stanisław Żurakowski, Londyn 1989, Instytut Polski i Muzeum im. Gen. Sikorskiego, s. 80.

Nietypowa to książka, przygotowana do druku przez Stanisława Żurakowskiego. Praca ta powstała z potrzeby serca i jest hołdem złożonym obrońcom ojczyzny w 1939 roku, a także tym wszystkim, którzy „zginęli na nieludzkiej ziemi”.¹

Zasadniczą część pracy stanowią cztery listy burmistrza miasta Ostroga Stanisława Ludwika Żurakowskiego (s. 29-37). Listy te zostały napisane w Kozielsku, gdzie znajdował się obóz polskich jeńców wziętych do niewoli przez Armię Czerwoną we wrześniu 1939 roku. Pozostały one jedyną pamiątką po aresztowanym przez władze radzieckie i wywiezionym do obozu przedstawicieli polskiej administracji państwowej w Ostrogu. Burmistrz Ostroga Stanisław Ludwik Żurakowski został zamordowany w Katyniu. Tam też odnaleziono i zidentyfikowano jego zwłoki.² Drukowane listy z Kozielska, datowane 22 listopada 1939, 30 grudnia 1939, 7 lutego 1940 i 2 marca 1940 roku (wraz z telegramem z 7 marca 1940), były jedynymi śladami po człowieku aresztowanym przez NKWD i wywiezionym w głąb Związku Radzieckiego. Listy przechowywane z pietyzmem podczas długiej tułaczki po ZSRR i wywiezione wraz z falą ewakuowanej ludności stanowiły rodzinną relikwię. Były jakże typową pamiątką dla tysięcy Polaków, którym nie oszczędzono losów wojennej tułaczki, deportacji i obozowych przeżyć.

Książka wyszła dzięki pomocy i patronatowi Instytutu Polskiego i Muzeum im. Gen. Sikorskiego w Londynie. Autor przygotowanej pracy przez wiele lat współuczestniczył (i czyni to nadal) w pracy Instytutu. Jako jeden z pierwszych zgłosił się do pomocy w opracowywaniu zgromadzonych tam pamiątek i dokumentów. Swoim wolnym czasem i wiedzą służy potrzebom londyńskiej placówki. Nic więc dziwnego, iż Instytut Polski i Muzeum im. Gen. Sikorskiego podjął się patronować przedsięwzięciu wydania drukiem „Listów z Kozielska”.

Praca poza czterema listami z Kozielska, książka zawiera także krótkie życiorysy (s. 19-28) burmistrza miasta Ostroga – Stanisława Ludwika Żurakowskiego oraz Marii Żurakowskiej, jego żony, a matki Stanisława, autora książki. Owe dwa biogramy to przede wszystkim skrót losów Polaków mieszkających na kresach Rzeczypospolitej. To nie tylko burzliwe lata I wojny światowej i rewolucyjnego zamieszania na Wschodzie, ale bolesne przeżycia rodzinne po 17 września 1939 roku spowodowane agresją Armii Czerwonej na wschodnie ziemie Polski. Tu już losy potoczyły się w sposób typowy dla wielu obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Rodzinę wywieziono (13 kwietnia 1940 roku) do północnego Kazachstanu – wieś Afonkino.

Nastąpiła egzystencja bez pracy, pod kuratelą NKWD, aż do wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej 1941 roku. Następnym etapem była dalsza wywózka i praca przy budowie kolei do chwili podpisania umowy polsko-radzieckiej 14 sierpnia 1941 roku. Potem wyjazd do formującego się Wojska Polskiego, gdzie zresztą rodzina nie dojechała wskutek interwencji NKWD. Ostatecznie brat edytora książki, Antoni, jako pierwszy wstąpił do Wojska Polskiego. Następnie dojechały do niego matka i trzy siostry. Z chwilą ewakuacji Armii Polskiej w ZSRR do Iranu, pierwszym transportem Żurakowscy wyjechali do Teheranu. Listy od ojca wysłane z Kozielska towarzyszyły przez cały czas tułaczce tej rodziny.

Całość wzbogacona jest drobiazgowymi przypisami, pozwalającymi zorientować się w losach całej bliższej i dalszej rodziny Żurakowskich. Do tego należy dodać skorowidz nazwisk i nazw geograficznych. Książka jest poza tym bogato ilustrowana. 36 zdjęć czarno-białych, pieczołowicie zebranych przez jej edytora, pozwala na bezpośrednie zapoznanie się z wyglądem osób wymienionych w „Listach z Kozielska”.

Stanisław Żurkowski w komentarzu odautorskim napisał: „Na całą książeczkę Czytelnik musi patrzeć jako na pracę amatora (może nieudolną) starającego się być jak najbliżej prawdy, bez żadnej ozdoby” (s. 14). Spojrzeć na tę książkę trzeba przede wszystkim jako na przyczynek do badań losów Polaków po 17 września 1939 roku. Potem zaś na jakże osobistą rzecz powstałą z potrzeby serca.

Krzysztof Filipow

PRZYPISY

- 1 Z napisu znajdującego się na Piecie Katyńskiej autorstwa Stockiego, która wystawiona jest w holu Instytutu Polskiego i Muzeum im. Gen. Sikorskiego w Londynie.
- 2 Lista Katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk – Ostaszków – Starobielsk, zaginieni w Rosji Sowieckiej, opr. Adam Moszyński, wyd. Gryf, Londyn 1982, s. 220.